

ד. "אנחנו נשארים בארץ..." התלמידים שאינם יוצאים למסע

"ללמוד וללמד, לזכור ולהנחיל".

אנשים שונים יוצרים בתוכם זיכרון בדרכים שונות. המסע לפולין הוא התנסות אוטנטית המאפשרת לראות, להתחבר ולזכור את השואה שקרתה לעמנו, אך יש לזכור כי לא כולם יכולים לצאת למסע שכזה.

בפרק זה בחרנו להתמקד בתלמידים, שמסיבות שונות אינם יוצאים למסע החשוב בפולין, ולעיתים חשים קצת "נטושים" בארץ. אי יציאה לפולין אינה מעידה על חוסר התעניינות בנושא, או התעלמות ממנו. לעיתים קרובות ההיפך הוא הנכון. מספר קשיים עולים בהקשר לתלמידים הנשארים בארץ.

1. אי שוויון הזדמנויות - תלמידים רבים מעוניינים לצאת למסע, אך אינם יכולים לעשות כן עקב סיבות כלכליות, אילוצים אישיים או בשל חוסר התאמה התנהגותית ורגשית.
2. תלמידים שאינם מעוניינים לצאת מסיבות אידיאולוגיות, אישיות או אחרות. לעיתים נוצר מצב בו מיעוט קטן של תלמידי כיתה אינם יוצאים למסע, ויש לכך השלכות על הקשרים הבינאישיים ועל התהליכים החברתיים-דינאמיים המתרחשים בהיעדרם.
3. קיימת התייחסות מועטה ביותר לאלה שאינם יוצאים (על שלל סיבותיהם), לעומת התייחסות רבה ביותר לאלה שיוצאים. לא די בכך שאינם יכולים לצאת, הם זוכים רק למעט התייחסות.
4. בבתי ספר רבים ממשיכים ללמוד כמעט כרגיל בזמן המסע. התלמידים הנשארים, לא די שלא יצאו לפולין, עליהם להיות נוכחים בביה"ס, לשהות בכיתה, לתרגל, אך "לא להתקדם" בגלל היעדרותם של תלמידי המשלחת.
5. כאשר המשלחת נמצאת בפולין - כולם מתגעגעים, מתרגשים ומתעניינים בשלומה, ובעת החזרה לארץ - ההתפעלות והסקרנות בחוויותיהם עצומה. האם מישהו מנסה להבין מה מרגיש תלמיד שלא יצא?
6. טקס יום השואה "מופקע" מאלה שלא יצאו למסע ושייך רק לחברי המשלחת - האומנם נכון הדבר?

הצעת תכנית "מסע" לנשארים

1. בשלב ההכנות למסע:

ראייה מערכתית של השפעת המסע לפולין על כלל תלמידי השכבה תתייחס אל "הנשארים בארץ" כאל אוכלוסייה שיש לתת לה מקום בשלב ההתארגנות למסע. לפיכך, הצגת המסע לפולין וחלקים מהדיון על מטרותיו והשלכותיו יכולה להיעשות במסגרת כיתתית, בהנחיית אנשי שפ"י/מחנכי הכיתות.

ללמוד את השואה מרחוק - כיצד?

בעד ונגד יציאה למסעות בפולין - יצירת דיוני פנל סביב המחלוקת הנ"ל.

דיבור פנימי, דילמות אישיות: לצאת/לא לצאת. (לגיטימיות להתלבטות ולהחלטה, כפי שבאים לידי ביטוי ביומנים אישיים, בהרהורים, במכתבים למי שמתכוננים למסע...)

היועץ/ת הפסיכולוג/ית של בית הספר יקיים/תקיים שיחות אישיות עם תלמידים שאינם רוצים/ יכולים להצטרף אם איתר קושי או התלבטות, ובהתאם לשיקול דעתו.

הכנת צוות המחנכים בשכבה היוצאת (בד"כ יצטרף רק חלק מהצוות החינוכי למשלחת): בעד ונגד היציאה למסעות לפולין.

הבהרת הערכים הרבים במסע כזה דווקא בגיל זה, הבהרת הקשיים של אלה שאינם יוצאים.

היכרות עם התכנית של היוצאים ושל הנשארים.

כדאי להעביר את התכנים שלא קשורים ישירות לפולין לכלל התלמידים, לדוגמה: ניתן לקיים נסיעה משותפת למכון לחקר

השואה, לערוך שיחה משותפת עם ניצול וכדומה. את התכנים הקשורים למסלול ולמשלחת יעברו משתתפי המסע בנפרד, שכן המטרה היא לבנות קבוצה בתהליכי הכנה נכונים, וליצור תנאים מיטביים ללמידה ולתמיכה.

2. בשבוע המסע

בעת שהיית המשלחת בפולין ניתן ליצור תכנית מקבילה שתאפשר לימוד חווייתי של נושא השואה בעזרת:

- א. ביקורים באתרי הנצחה ומכוני שואה.
- ב. צפייה מודרכת בסרטים העוסקים בנושא השואה.
- ג. האזנה לקטעי מוסיקה.
- ד. מפגש עם אנשי עדות וסיפורם האישי.
- ה. כתיבת מכתבים לחברים שיצאו לפולין.

ברור לנו שאין ה"מסע" בארץ זהה למסע בפולין, אך בעזרתו יצטמצמו ה"פערים" והחיבור המחודש לאחר השיבה יוכל להיות טבעי והוא יכלול נקודות מפגש דומות.

3. בעת השיבה של משתתפי המסע הביתה

- פעילות ליוצאים ולנשארים בנפרד לעיבוד החוויות שעברו.
- סדנא משותפת לשתי הקבוצות שמטרתה לראות את המשותף, להכיר את החוויות שעברו בקבוצה האחרת, וליצור חיבור וגיבוש.
- המסר למחנכים ולמורים שנשארו בביה"ס: אין ספק שתלמידים שחוזרים "משם", מרוגשים מאוד והמורים מגיבים לכך. יש לזכור גם את אלה שלא יכלו/לא נסעו, ועברו כאן חוויות הקשורות בנושא. כל אחד חווה זאת בעוצמה משלו וחשוב להתייחס לכולם.

טקס יום השואה

אנו ממליצים לאפשר הכנת טקס משותף - של מי שיצאו לפולין ומי שנשארו בארץ, ביום השואה. אפשר לבחור קטעים משותפים, או לשלב בין טקס מן ה"מוכן" (שנערך בפולין) לטקסט חדש שיוגש ע"י הנשארים בארץ. יש ערך רב לחיבור של תלמידים שלא היו בפולין לנושא, ותלמידים רבים מציינים את השתתפותם בטקסי יום השואה כנקודת מפנה ביחסם לנושא השואה.

סיכום

התלמידים אינם יוצאים מסיבות שונות, שאינן בהכרח תלויות בהם, ושאינן להם יכולת להשפיע עליהן. כתוצאה מכך, חוויית המסע לפולין, שהיא ייחודית מאוד בהווי בית הספר ובגיל ההתבגרות, נמנעת מהם. ברוב המקרים הם אינם מקבלים תחליף הדומה למסע בתוכן, ברגש ובעוצמה. יתר על כן, צוות ביה"ס עוטר את משתתפי המסע בחום ובהילה, ועלולה להיווצר קבוצה מתוסכלת, פגועה וממורמרת.

אין ספק שקבוצה זו זקוקה לתשומת לב ראויה, גם בתוכני הלימוד וגם בדרכי העברתו, שתקרב אותם לנושא ולחוויה הקרובה ביותר לחוויה האוטנטית. כל זאת כדי לצמצם את הפער בין שתי הקבוצות.